

Весна Станковић Пејновић*

Институт за политичке студије, Београд

Јелена Вујановић**

Институт за политичке студије, Београд

АНАЛИТИЧКИ ЦЕНТРИ КАО ФАКТОР ОБЛИКОВАЊА ЈАВНИХ ПОЛИТИКА

Сажетак

Аналитички центри су интересне групе које се баве истраживањем и анализом како би унапредиле скуп вредности или идеја, кроз политичку акцију и промену политике, али и кроз културни и друштвени утицај. Циљ већине аналитичких центара је обликовање јавног мњења и јавне политике. Глобално, прикупљање и анализа података више није привилегија државних агенција и академске заједнице. Уместо тога, недржавни актери као што су регионални и транснационални аналитички центри усмерени су на ажурирање информација, анализу сукоба и на интервенције за изградњу мира.

Рад аналитичког центра оријентисаног на проблеме политике је допуњен организационим стратегијама за развој и саветодавним везама са владом, привредом или јавним мњењем као посредником у анализи политике. Аналитички центри у централној и источној Европи суштински се разликују од америчких претеча. У источној Европи они представљају нову стратегију за одржавање либералне агенде, док су аналитички центри на Западном Балкану у највећој мери усмерени ка

* E-mail: vesna.stankovic.pejnovic@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6593-0434>

** E-mail: jelena.vujanovic@pokreni.rs, <https://orcid.org/0000-0003-2129-7432>

процесима европских интеграција, али и цивилног друштва у целини. Аналитички центри у Србији су усмерени на изградњу демократских институција и процес европеизације, нормативну промену друштвених вредности, али и поштовање људских и мањинских права.

Кључне речи: *аналитички центри, саветодавне везе, организацијске стратегије, Америка, Европа, Србија.*

УВОД

Савремено друштво се темељи на постнационалном, економском, информатичком, интеркултуралном глобалном повезивању и међузависности, а највише на успостављању, по речима Збигњева Бжежинског (Zbignew Brzezinski), технотронског друштва (Brzezinski 1970). Од краја 20. века, по Хенри Кисинџеру (Henry Kissinger) „почиње ново доба јер су стари међународни односи урушени, а свет постаје независан у економији, комуникацијама и људским аспирацијама“ (Nye 1990, 156). Структура поделе власти у 21. веку се заснива на подели, с једне стране, на приватни, јавни и трећи сектор, а са друге на наддржавне и државне актере (Naj 2006, 240). Друштвене снаге и предуслови развоја не „одређују“ једноставно идеологије, већ идеје постају моћ ако се у њима може наћи брига или интерес за друштво у целини. Либерална демократија настоји понудити одговоре великом броју обичних људи и прилагодити се одређеним друштвено-економским структурама, у којима могу постојати идеолошке консеквенце, а идеолошке промене могу имати друштвено економске конотације (Fukuyama 2012, 59).

Промењене околности показују да државе нису најважнији фактори, како показује традиционално схватање, већ се појављују и други „наднационални“ фактори. За разлику од 19. и 20. века када су политичке, интелектуалне и економске елите промовисале национализам, крај 20. века обележава појава растуће аналационализације елита (Станковић Пејновић 2014, 112). Законодавни и морални темељ или принципи на којима се темељи моћ политичке класе, „политичка формула“ (Mosca 1949) или „принцип суверенитета“, у новом добу је знатно промењена и све мање се заснива на моћи државе. Међународни системи нису само

државе које га чине, већ је то образац односа између држава. Нужно је направити разлику између два аспекта система: структуре и процеса. Структура се односи на расподелу моћи, а процес имплицира на врсту интеракција која међу играчима могу постојати (Naj 2006, 42-46). Структура политичке формуле се све више мења, па надржавне организације добијају све више моћи, а тиме и све више права.

У сваком друштву постоје одређене групе које нису првенствено припадници интелектуалне елите, али преносе нове мисли и идеје. Временом се те мисли прилагођавају новој друштвеној реалности и постају свима прихватљиве. Многобројни људи обликују и спроводе друштвену политику у сферама економије, политике и науке, обликовану од стране елита и „приближавају“ их широком кругу људи. То су активни „људи из сенке“, али се као стручњаци за неку област учестало појављују у медијима, уз неизбежну идеолошкијску нит о „великим идејама корисним по друштво као општељудске вредности“. Њих покрећу „идеалистичке“ идеје које су усмерене на напредак државе и друштва у коме живе, те легално лобирају за своје ставове на „друштвено прихватљив начин“ (Станковић Пејновић 2014, 120).

Ове групе имају одређену врсту моћи као способност да се постигну зацртани циљеви или способност да се утицањем на друге остваре жељени резултати. Моћ је „снага“ или способност да други учине нешто што није њихова жеља. Извори моћи никада нису статични и они настављају да се мењају и у данашњем свету (Ибид, 123). Мека моћ је утемељена на привлачности идеја или способности да се политички приоритети поставе на начин који обликује жеље других, повезивање са неопипљивим изворима моћи као што су култура, идеологија и институције. За разлику од тврде моћи која је од веће важности у индустријализирајућим и преиндустријским деловима света, мека моћ је све израженија у односима између постиндустријских друштава информатичког доба, у којем преовладава демократски мир (Naj 2006, 70).

У данашњем свету моћ је постала вишедимензионална, па се више не одређује у искључиво војном значењу, јер су структуре постале сложеније, а одређују се у свету глобалних комуникација и растућих транснационалних односа (Станковић Пејновић 2014, 26). У пост-демократском добу, главни актер догађања није тврда моћ националних држава, већ је створена нова реалност у којој је повећана могућност друштвене и политичке изградње (Brzezinski

1970). Носиоци те моћи су аналитички центри који се често називају „тинк тенкови“, „групе за јавни интерес“, „већа за политичку акцију“, „образовни институти“, „саветодавни комитети.“

ПОЈАМ АНАЛИТИЧКИХ ЦЕНТАРА

Термин аналитичких центара је уведен у Сједињеним Државама током Другог светског рата како би се описало окружење у којем су били смештени војни и цивилни стручњаци у циљу развијања планова инвазије и друге војне стратегије. Они су нека врста „трустова мозга“ у домену цивилног друштва, јер су организовани да, макар индиректно, саветују и/или помажу влади. Једна од улога коју обављају многи аналитички центри, посебно они са особљем које се састоји првенствено од научника из друштвених наука, је истраживање о политичким проблемима и политичким решењима на начин сличан раду истраживача на универзитетима. Друга улога коју обављају бројни аналитички центри је давање савета о непосредним политичким проблемима које разматрају владини званичници (*McGann, Weaver 2017, 1-36*).

Аналитички центри се баве истраживањима, анализама и ширењем политичког деловања у оквиру локалних заједница, националних влада и међународних институција у јавном и приватном домену (*Stone 2013*). Начини анализе аналитичких центара могу бити у делокругу високонаучног, академског или технократског приступа, али и отворено идеолошких, партијских и лоби група (*Stone, Ladi 2013*).

Фузијом знања и моћи, научног и политичког рада, аналитички центри могу пружати услуге као што су етика или обука о политици за државне службенике, као и организовање конференција и семинара. За владе које се баве политиком заснованом на доказима, аналитички центри потенцијално помажу у рационалнијем процесу политике повећањем интерних истраживачких капацитета, заобилазећи институционална и временска ограничења, упозоравајући политичке елите на промене политичких околности.

Постоји добро позната разлика између истраживања „о“ политици и истраживања „за“ политику. Једно је више рефлексивног и научног стила, док се друго односи на процену да ли је политика успешна и да ли ће бити успешна или не (*Burton 2006, 187*). Многи аналитички центри врше оба типа истраживања, при чему равнотежа

између ова два облика истраживања доприноси разноликости стилова анализе политике.

Стручњаци аналитичких центара често припадају ширим неформалним мрежама, тзв. „флексибилним мрежама“ које су усмерене ка стварању одређених политичких исхода. Ти стручњаци, „флексијанци“, учествују у производњи знања променом улога у оквиру заједничке политике „флексибилне мреже“ - као владини саветници, научници и медијски коментатори, кружећи унутар мреже организација (Wedel 2009). Подударност интереса унутар неформалне флекс-мреже омогућава „флексијанцима“ да обављају улоге које се преклапају и служе њиховим сопственим циљевима или онима са којима су ангажовани.

Генерално, у англо-америчкој традицији, ове организације су конституисане као невладине организације (НВО). Међутим, у Европи и Азији није неуобичајено пронаћи аналитичке центре који су или полувладине агенције или квази-аутономне јединице унутар владе. Ово је посебно случај у Кини (Abb 2015, 540). Поред тога, неке европске политичке партије су створиле интерне аналитичке центре у облику партијских института или фондација, као што је Конрад Аденауер Стифтунг (Konrad Adenauer Stiftung) која је повезана са Хришћанско-демократском партијом у Немачкој. У деловима северне Азије, аналитички центри су често повезани са пословним корпорацијама као што је Мисубиши истраживачки институт (Mitsubishi Research Institute), основан 1970. године, који се бави питањима остваривања профита.

НАЈЗНАЧАЈНИЈИ АНАЛИТИЧКИ ЦЕНТРИ У АМЕРИЦИ И ЗАПАДНОЈ ЕВРОПИ

Последњих година је „феномен аналитичких центара“ постао глобалан, иако постоји разлика између њих, уз нагласак да амерички аналитички центри делују широм света. Амерички аналитички центри имају могућност да утичу и да индиректно и директно допринесу и процесу креирања спољне политике. Што је још важније, они су сами креатори политике и њима се други обраћају за савете о политици (Abelson 2002, 9-12).

Постоји пет различитих начина на које амерички центри утичу на креирање спољне политике: генеришу оригиналне идеје и тиме нуде више опција за политику; обезбеђују групу стручњака који

ће деловати као владини функционери; нуде платформу за важне дискусије; образују грађане; и доприносе званичним напорима у решавању сукоба (Mahmood, Baloch 2011, 101). Међутим, најважније је што ове организације рано идентификују нова и важна питања са којима ће се САД вероватно суочити у будућности, као и што о том питању упознају креаторе политике (Talbot 2002, 19-21).

Брукингс Институшн (The Brookings Institution) је водећи аналитички центар у САД, ако не и у свету (<https://www.brookings.edu/>). Основан је 1927. године спајањем три организације за истраживање друштвених наука и јавних политика са седиштем у Вашингтону. Првобитно се бавио проучавањем економског утицаја пореске политике, а током Велике депресије, проучавањем основних узрока тог разорног економског пада и препоруком за његово превазилажење. После Другог светског рата, Брукингс се интензивно укључио у осмишљавање и спровођење Маршаловог плана за реконструкцију Европе. Постепено, институција проширује свој домет на глобални ниво, са више од 300 стручњака из свих крајева света. Ови научници спроводе своја истраживања, анализе и препоруке у доменима економије, спољне политике, глобалне економије и развоја.

Савет за спољне послове (Council on Foreign Relations) (CFR) је основан 1921. године и фокусиран је на спољну политику САД и међународне односе (<https://www.cfr.org/>). Један од многих начина на који овај центар врши утицај у овим областима је преко свог веома утицајног часописа Форен Аферс (Foreign Affairs). Ова организација спонзорише главне програме у многим специјализованим областима које имају потенцијал да утичу на међународне односе, укључујући борбу против тероризма, ширење дигиталних технологија, права жена, имиграције, глобално здравље, климатске промене. Каријере неколико познатих јавних службеника су напредовале током година захваљујући њиховој сарадњи са ЦФР-ом, посебно Хенрија Кисинџера и Кондолизе Рајс.

Херитиџ фондација (The Heritage Foundation) је највећи и најутицајнији амерички аналитички центар конзервативне оријентације (<https://www.heritage.org/>). Током свог првог мандата, председник Роналд Реган је назвао Херитиџ фондацију „новом енергијом“ у конзервативном блоку. Основана је 1973. године са циљем да се изгради слободна и просперитетна Америка са јаким грађанским друштвом. Фондација има за циљ да формулише и

промовише конзервативне јавне политике засноване на принципима слободног предузетништва, ограничене владе, слободе појединца, традиционалних америчких вредности и јаке националне одбране. До средине 1990-их, Херитиџ фондација више се не супротставља старој вашингтонској администрацији, већ је постала стуб новог. У свом предузетничком приступу маркетиншким информацијама кључним циљним групама, Херитидж фондација је за разлику од већине других организација јавних политика нека врста „банке ресурса“, јер обједињује више од тридесет пет институција које су идеолошки десно од центра (Feulner 2017, 67).

Ранд корпорација (The RAND Corporation) је непрофитни амерички аналитички центар са седиштем у Санта Моници, Калифорнија. РАНД, чији је назив акроним за „Истраживање и развој“, првенствено је фокусиран на истраживања у областима одбране и глобалне политике (<https://www.rand.org/>). У почетку се Ранд бавио истраживањем и развојем за америчку војску, али убрзо добија кључну улогу у политици хладног рата, почевши од „трке у свемиру“ 1950-их, као и трке у нуклеарном наоружању. Данас РАНД уско сарађује са Министарством одбране САД, кроз истраживања и извештаје, као и свој научни часопис *Rand Journal of Economic*.

Карнеги задужбина за међународни мир (The Carnegie Endowment for International Peace) (CEIP) је амерички непрофитни аналитички центар са седиштем у Вашингтону (<https://carnegieendowment.org/>). Фокусирана на питања глобалне политике, Карнеги задужбина има центре широм света, укључујући Пекинг, Њу Делхи и Москву. У новијој историји се истиче да је Карнеги задужбина први глобални аналитички центар који је током последње две деценије брзо проширио своје глобално присуство. Овај центар врши утицај кроз своје центре, публикације, догађаје, извештаје и директно учешће у формирању политике. Чак има блиске везе и са Комунистичком партијом Кине.

Атлански савет (The Atlantic Council) је нестраначки, непрофитни аналитички центар основан 1961. године (<https://www.atlanticcouncil.org/>). Његова примарна оријентација је атлантистичка, јер је фокусиран на формалне савезе и неформалније економске, политичке и војне односе између севера Америке (САД и Канада) и Европе (Велика Британија и ЕУ). Атлантски савет је формиран током Хладног рата, са циљем неговања сарадње између Америке и западноевропских земаља. Велики део свог утицаја дугује члановима

који креирају политику у председничким администрацијама обе партије.

Хуверова институција за рат, револуцију и мир или Хувер Институт (Hoover Institute) своје темеље има у истраживачкој библиотеци коју је у кампусу Стенфорда основао Херберт Хувер (Herbert Hoover), будући тридесет и први председник, инжењер и дипломац Станфорда (<https://www.hoover.org/>). Почетни циљ ове институције, као и код многих других истраживачких центара основаних непосредно након Првог светског рата је био прикупљање материјала за истраживање рата, међународних односа и мира.

Аспен Институт (Aspen Institute) је међународни, непрофитни аналитички центар који је основан 1950. године (<https://www.aspeninstitute.org/>). Активности Аспена су усмерене на промовисање слободног, праведног и правичног друштва.

Међународна кризна група (The International Crisis Group) (ICG) је непрофитни, невладин аналитички центар посвећен истраживању и анализи глобалних криза (<https://www.crisisgroup.org/>). Иако има седиште у Бриселу, Међународна кризна група је транснационална организација, основана 1995. године као одговор на геноциде који су се десили у Босни, Хрватској и на Косову током грађанског рата у Југославији и у Руанди почетком 1990-их. Циљ ове организације је спречити ратове и обликовати политике које ће изградити мирнији свет.

Немачки Маршал фонд (German Marshall Fund) (GMF) је амерички аналитички центар са седиштем у Вашингтону и канцеларијама у Анкари, Београду, Берлину, Бриселу, Букурешту, Паризу и Варшави (<https://www.gmfus.org/>). GMF је 1972. године основао политиколог и филантроп Гвидо Голдман (1937–2020), као поклон Немачке Савезне Републике (одакле и име) за успостављање GMF-а као спомен обележја Маршаловог плана после Другог светског рата усмереног на реконструкцију Европе. GMF је организовао велике међународне конвенције и размене, као и гостовање америчких и међународних политичких личности на догађањима широм света, посебно на Бриселском форуму, Атлантским дијалозима и Кинеском форуму у Стокхолму.

Земље западне Европе поседују значајан број аналитичких центара. Синдикалне федерације и организације послодаваца такође су основале неколико истраживачких центара, иако су такве иницијативе биле нетипичне у западној Европи. Многи аналитички

центри су повезани са политичким партијама, па очигледно нису у потпуности независни, а још мање нестраначки. Најважнији извор прихода аналитичких центара у западној Европи је држава и владе на националном или регионалном нивоу. Други најважнији извор финансирања је Европска унија. Значајна карактеристика центара у западној Европи је и да многи од њих имају и додатно чланство поред свог стручног штаба (Day 2017, 95).

У земљама западне Европе аналитички центри су често повезани са политичким партијама. Све главне немачке политичке партије су повезане са аналитичким центрима које имају одређену улогу у обликовању политике. Ту спадају Фридрих-Еберт-Стифтунг (Friedrich-Ebert-Stiftung) (повезан са Социјалдемократском партијом), Конрад-Аденауер-Стифтунг (Konrad-Adenauer-Stiftung) (повезан са Хришћанско-демократском унијом), Ханнс-Сеидел-Стифтунг (Hanns-Seidel-Stiftung) (повезан са Хришћанском социјалном унијом), Хеинрих-Болл-Стифтунг (Heinrich-Böll-Stiftung) (близак Зеленима), Фондација Фридрих Науман (Friedrich Naumann Foundation) повезан са Слободном демократском партијом) и Фондација Роса Луксембург (повезан са Левицом).

Конрад Аденауер Стифтунг (KAS) је основан средином 1960-их, са почетком немачке развојне политике, а заснован је на хришћанско-демократским вредностима које стављају појединца у центар политике и бриге за разумевање и толеранцију према различитим културама, промоцију људских права и слободе појединца, као и одговорности. Од свог оснивања, овај центар себе сматра сидром трансатлантске орјентације Немачке и ЕУ, као и промотером немачко-америчког пријатељства (Weilemann 2017, 150).

Један од најстаријих истраживачких центара је Фондација Фридрих Еберт Стифтунг (FES) која је основана 1925. године, а опсег тема за које је заинтересован повезан је са његовим социјалистичким вредностима и укључује методологију истраживања усмерену на међународну политику и климатске промене (<http://www.fes.de/de/>).

Главне политичке партије у Холандији су повезане са телима за истраживање политике. Друге земље као што су Италија, Шпанија и Швајцарска, као и већина скандинавских земаља, повећале су број института за истраживање политике током деценија до 1980-их година.

Развој истраживачких центара у централној и источној Европи суштински се разликује од еволуције њихових америчких претходника. У источној Европи они представљају нову стратегију за одржавање либералне агенде; а већина најугледнијих постоје због својих донатора. Главна теза је да истраживачки центри у централној и источној Европи представљају раскид од политике и утицаја либералних интелектуалаца 1980-их и раних 1990-их, а порекло посткомунистичких аналитичких центара и њихови политички програми разликују их од америчког модела (Krstev 2017, 120).

АНАЛИТИЧКИ ЦЕНТРИ НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ

Распадом Југославије започела је нова ера за новонастале државе на овим просторима. Прелазак са ауторитарне владавине захтевао је већи ниво стручности и капацитета у управљањима унутрашњих политика које новонастале националне владе још нису изградиле. У тај процес су се постепено укључили локални аналитички центри у тежњи да одговоре на овај изазов. Финансирани од стране међународних донатора у окружењу, где локални хуманитаријанизам готово да није постојао, ови аналитички центри су постали центри преношења знања и саветовања у политичким процесима (Galushko, Djordjevic 2018, 207). Већина новонасталих влада на грађане су гледали као на „ћутеће пасивне масе“, а на локално цивилно друштво (и аналитичке центре) као сметњу која „омета владе да земље обликује по свом укусу“ (Ibid 208).

Донаторске организације су почеле деловати у региону западног Балкана у другој половини 2000-их, подржавајући хибридне организације које су комбиновале истраживачке политике са другим функцијама (Koncz 2005). Ово је постало изводљива опција за подржавање саветодавних области у подручјима унутрашње политике. Хибридне организације су „четвороножне организације јер су једном ногом у науци, једном ногом у новинарству, једном ногом на тржишту и једном у политици“ (Block 2013, 648).

Када је процес истраживачких политика почео да се развија на Балкану, њихов развој је видљив кроз три фазе (Galushko, Djordjevic 2018, 210). Прва фаза је почела 1990-их, када су многи домаћи аналитичари који су били консултанци или истраживачи за иностране организације, одлучили да оснују сопствене организације за анализу политика (Kostić 2014, 640). Већина њих је започела своје каријере

у истраживачким институцијама које финансира држава и били су укључени у међународне пројекте захваљујући истраживачким вештинама стеченим током политичке транзиције.

Друга фаза је наступила средином касних 2000-их. Већина њених представника провела је значајно време у иностранству на студијским боравцима, док је одређени број чланова почео свој рад у независним истраживачким центрима прве генерације. Они своја искуства нису изграђивали на југословенском аналитичком искуству, већ су били усмерени на већу разноликост анализа шире политике и, због неодговорности националних влада, препознали су потребу да се допре до шире образоване публике. Иако су се и даље ослањали на стране донаторе за финансирање, инсистирали су на томе да самостално формулишу своју истраживачку агенду.

Трећа генерација аналитичких центара се појавила након 2012. године. Њени чланови проширују постојећу праксу развоја аналитичких политичких дискурса у настојањима да представе своје анализе различитој публици. У овом периоду ове организације сарађују и са актерима изван политике у настојању да обухвате развој цивилног друштва и других организација са различитим интересима. Они виде свој допринос као комплементаран ширим друштвеним променама и развијају интензиван однос са друштвеним дигиталним медијима, присиљавајући владу да обрати пажњу на моћ „кликова и објава“. Они самостално осмишљавају свој истраживачки план и придржавају се својих истраживачких приоритета. Од почетка до средине 1990-их, Сједињене Државе, међународне мултилатералне институције (као што су агенције УН и Светска Банка) и западне амбасаде су били први актери који су подржавали ове истраживачке центре.

Од раних 2000-их, пошто су ови региони постали мање склони сукобима, а међународна пажња се након 11. септембра 2001. године преусмерава, на сцену су ступили други билатерални донатори.¹ Највећа промена је уследила након што је у ЕУ ушао низ земаља Централне и Источне Европе 2004. године, скрећући постепено пажњу на своје ново суседство (Aliyev 2016, 45). Деценију касније, ЕУ је у многим земљама постала један од водећих донатора у подршци истраживања политике. Истраживачки пројекти великих размера

¹ National Endowment for Democracy, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, the Swedish International Development Cooperation Agency, the Swiss Development Corporation, German political foundations.

које подупиरे ЕУ настоје да буду партнери локалним грађанским и истраживачким актерима, обједињујући сарадњу са колегама у западној Европи.

Када се појавила прва генерација аналитичких центара донатори су их радо подржали јер се довођење страних консултаната са мало локалног знања показало неефикасним и скупим. Краткорочни уговори о истраживању би уместо консултантима одлазили локалним аналитичарима. Како се велики број аналитичара афирмисао и показао све већу независност од финансијера, већина донатора је препознала промене у окружењу истраживања политике, али са мало инструмената да се прилагоде организационим потребама истраживања. Ситуација се компликује са најновијом, трећом фазом. Већина аналитичких центара желе да избегну тренутну парадигму финансирања која их чини високо зависним од стране подршке. У скором одсуству локалног јавног финансирања политике истраживања, неки аналитички центри треће генерације су експериментисали са сакупљањем донација и допирањем до локалних предузећа, јер ће проћи деценије пре него што локална филантропија буде могла да се такмичи са иностраном помоћи. Неколико страних донатора покушало је да обезбеди неки облик језгра финансирања и признали су да често раде са истим скупом актера, чији је успех угрожен хроничним унутрашњим организационим проблемима. Коначно, неки донатори су прекинули подршку у овом региону, очекујући да ће ЕУ дати помоћ након 2007. године проширењем на Румунију и Бугарску, што се поклопило са финансијском кризом 2008. године.

ЦИВИЛНО ДРУШТВО У СРБИЈИ

У периоду после 2000. године, USAID (United States Agency for International Development) је пружао помоћ цивилном друштву у Србији преко партнера за имплементацију. И Немачка је започела своје програме помоћи у Србији 2000. године. Балкански фонд за демократију (The Balkan Trust for Democracy) (BTD) са фондом од 36 милиона долара основао је 2003. године Церман Маршал Фонд (German Marshall Fund), као и Фондација Чарлс Стеварт Мот (Foundation Charles Stevart Mott) и USAID са фондом око 28,8 милиона еура за десетогодишњи период до 2013. године (Balkan Civil Society Development Network 2014, 72).

ЕРСТЕ фондација (Erste Stiftung) је основана 2005. године са три циљне области: култура, медији, људски ресурси и социјални развој и приближавање ЕУ. Ова фондација се залаже за уједињену Европу и друштвено, културно и економско подручје без граница са свим његовим индивидуализмом и идентитетима. Током овог периода, подршка ЕУ, која је највећа у финансијском смислу, спроведена је кроз два претходна програма: CARDS између 2000. и 2006. године и IPA између 2007. и 2013. године. Годишња помоћ ЕУ Србији је износила 196 милиона евра, а од 2014. године Влада Србије управља са 180 милиона евра. ОЕБС кроз своје пројекте пружа веома циљану подршку цивилном друштву, али са малом финансијском подршком.

Развојни програм Уједињених нација (UNDP)² од 2012. године спроводи пројекте који финансирају локалне општине у Србији. Укупна издвајања за помоћ од Норвешке су 9 милиона евра, а Швајцарске 62,6 милиона евра, за период од 2014. до 2017. године (Ibid).

Већина донатора је подупирала аналитичке центре који су у свом програму били усмерени на процесе придруживања Србије ЕУ. На пример, МАТРА, програм холандске амбасаде, има за циљ да помогне земљама које су на путу приступању европским интеграцијама. Подршка процесу придруживања Србије је циљ чак и међу билатералним донаторима – Швајцарска и Норвешка, који нису чланице ЕУ (<http://www.evropa.gov.rs/Evropa/PublicSite/>).

Велика Британија има програме који су усмерени ка унапређењу британских политичких и економских интереса и промовисању британских вредности (Balkan Civil Society Development Network 2014, 98). Мотиви неких донатора одражавали су ширу регионалну или глобалну стратегију. Присуство мултилатералних агенција као што су Светска банка или агенције УН део је глобалних стратегија. ЕУ - Европски инструмент за демократију и људска права (European Instrument for Democracy and Human Rights) је глобални програм са циљем промовисања и подржавања демократије и људских права у свету, омогућавајући помоћ која доприноси развоју и консолидацији демократије и владавине права, као и поштовању свих људских

² Развојни програм Уједињених нација (УНДП) је програм УН за друштвени развој земаља чланица. Основан је 1965. године како би помагао нацијама да максимално искористе сопствене природне и људске ресурсе, обезбеђивањем експертисе и других облика помоћи. Сарађује са другим агенцијама УН на директној помоћи у кризним ситуацијама, а заједно са Светском банком обезбеђује финансирање развојних програма. Једна од важних функција УНДП је смањење сиромаштва.

права и основних слобода. Програм се примењује у оквиру политике Заједнице за сарадњу и развој, те економску, финансијску и техничку сарадњу са трећим државама, као и кроз конзистентну спољну политику Европске уније као целине.

Фондација за отворено друштво (OSF) је у јуну 1991. године основала канцеларију у Београду за целу (социјалистичку) Југославију. Отворено друштво је филантропска организација коју је основао Џорџ Сорос (George Soros), која делује глобално у настојању да изгради толерантна друштва, јача владавину права и поштовање људских и мањинских права. Ова организација делује на обликовању јавних политика како би се оформили праведни политички, економски и друштвени системи (Soros 2011, Stone 2008).

Током 1990-их, Фондација је своје активности првенствено усмерила на развој цивилног друштва у ширем смислу, односно стварање независних, недржавних ентитета. Фондација је такође имала за циљ суочавање са последицама рата и међународне изолације. Током 2000-их, Фонд за отворено друштво је преусмерио своје активности на изградњу демократских институција и процес европеизације, али је и рад са мањинама био стални приоритет. Један од њихових највећих успеха био је стварање дискурса у коме европеизација није ограничена само на приступање ЕУ, већ подразумева и нормативну промену друштвених вредности. Као посебан програм, од 2007. до 2015. године, Фонд за аналитичке центре (Think Tank Fund) се фокусирао на подршку аналитичким центрима, због њихове јединствене комбинације независности, посвећености квалитетном истраживању, мисији служења јавном добру, умерености на локалну самоуправу и развој што већег потенцијала који доприносе отвореном друштву (Buldioski 2013).

Сходно томе, организације које Фонд Отвореног друштва подржава имају моћ да утичу на политичке токове, а у истраживањима политика користе научну методологију и имају способност и могућност да допру до великих група људи. Ове организације имају способност уверити политичке актере да се ослоне на истраживања. Од 2007. до 2012. године, Фонд Отвореног друштва за западни Балкан има приоритет подупирање процеса европских интеграција. Због релативно малог броја људи на овом простору, пажљиво циљана интервенција има већи политички одјек него сличан подухват у западним земљама. Коначно, финансирање од других донатора

приморало је стручњаке и аналитичаре да се концентришу на екстерно вођене краткорочне пројекте (Galushko, Djordjevic 2018, 216).

Од 2013. године, као одговор на прецизно креирање поља истраживања политике и унутрашњег буџета, Фонд је ограничио своју подршку са основних грантова на финансирање развојних програма, одрживог развоја, израду захтевних политичких анализа, образовања особља, унапређивања истраживања и комуникације истраживачких центара и њихових инфраструктура (Buldioski 2013). Упоредо са пружањем подршке аналитичким центрима, Фонд је почео да пружа подршку организацијама хибридне природе, дефинишући их као невладине/непрофитне организације које комбинују истраживање политике са другим функцијама, као што су праћење и активности контроле, консултантске услуге и заступање на локалном нивоу.

Фонд је обезбедио финансирање хибридних група из више разлога. Иако страни донатори остају главни извор финансирања локалних цивилних друштава на Западном Балкану, њихови приоритети су често променљиви, од истраживања политике до директног заговарања одређених идеја (Howard 2011). У овим околностима, локалне групе немају другог избора него да постану мултифункционалне.

У време финансијске штедње коју су увеле многе владе након финансијске кризе 2008. године, давана је подршка новим хибридним актерима у политикама истраживања, што је привлачнији облик за донаторе из више разлога. Једна од предности су постојећи организациони капацитети оваквих центара, што значи да донатори не би морали улагати у саму структуру организација. Друга предност се тиче њихове способности да заступају одређену циљну групу релевантну за политику. Коначно, подршка хибридима је мера уштеде јер захтева финансирање само једне компоненте (тј. истраживање политике) уместо одржавања читаве инфраструктуре за истраживање. Ове организације су погодне за улагање у истраживање политике јер могу бити подршка у окружењу где недостају јаки центри, или где је могућа анализа постојећих институција за истраживање политике. На крају, они могу имати приступ јавности која у раду није доступна истраживачким центрима.

Друга фаза која је обухватала обезбеђивање више финансијске подршке за више актера, за одређене групе које су помогле аналитичким центрима да изнесу своју анализу новој публици.

Локални донатори заиста подстичу сарадњу између различитих типова грађанских актера онолико колико је они заговарају (Lutsevych 2013).

Конечно, донатори желе да помере фокус са резултата на утицај. У пракси, то подразумева дугорочно обезбеђивање тематских истраживачких пројекта, мањег истраживачког тима и локалног деловања. Независни центри и хибриди би морали померити фокус на начин на који саопштавају своје истраживање. Уместо да направе многе анализе о многим различитим областима политике, аналитички центри би се специјализовали и развијали како би имали могућност да лакше допру до одређене публике. Потенцијално, то би продужило трајање њиховог истраживања политике и омогућило да донатори и аналитички центри прошире свој утицај. Ова промена код донаторског приступа захтева много саморефлексије и значајног поверења у њихове кориснике.

ЗАКЉУЧАК

Аналитички центри су изразит показатељ транснационализације анализа политике. Двострука динамика глобализације и регионализације трансформисала је истраживачке програме ових организација. Центри су били приморани на сагледавање стварности изван локалних и националних питања, како би се бавили проблемима наднационалне политике. Многи аналитички центри су били предводници јавних дебата, анализа политика и истраживања о локалним последицама глобалног управљања климатским промена, безбедности, миграцијама, финансијским кризама и људским правима.

Аналитички центри, усмерени на анализу проблема политике, постепено шире своје деловање ка организацијским стратегијама за развој саветодавних веза са владом, привредом или јавности као посредником у анализи политике. Сходно томе, перспектива политике аналитичког центра није само анализа која се манифестује кроз коментаре стручњака или документе о политици. Уместо тога, анализа политике оријентисана је ка деловању на политичко предузетништво, изградњу институција и конкуренцију на тржишту идеја.

Свет постаје сложенији и аналитички центри нам помажу да „премостимо јаз између знања и политике“, што је заједничка

карактеристика свих сагледавања о аналитичким центрима. Иако се сви аналитички центри могу окарактерисати општом дефиницијом доносиоца знања и стручности са утицајем на процес креирања политике, не баве се сви центри истим стварима, али имају заједнички циљ - да њихова стручност буде релевантна за формулисање политике.

Данас на Западу, али и глобално, прикупљање и анализа података више није привилегија државних агенција и академске заједнице. Уместо тога, недржавни актери као што су регионални и транснационални аналитички центри су на челу достављања ажурних информација и анализа сукоба и интервенција за изградњу мира. Неки од најутицајнијих актера заузели су позицију приватног ауторитета стварајући стандарде анализе које прихватају или их се придржавају други актери светске политике (Green 2010, 35).

У ери новог јавног управљања они пружају услуге када државне агенције не могу да их обезбеде или се одлучују да услуге екстернализују у приватном сектору. Предности приватног сектора се често наводе као развијање аутономија од државе, али и као морални и стручни ауторитет. Према овом схватању, стручњаци са јединственим приступом информацијама релевантним за политику и одличним аналитичким вештинама раде за невладине организације и дају извештаје креаторима политике (Trudeau 2013, 580). Примећено је, међутим, да су невладине организације и аналитички центри хибридне структуре са самопроглашеном независношћу од државе и академске заједнице, иако зависе од државних и приватних актера који их финансирају. Наиме, академске институције им дају легитимитет, а креатори политике им омогућују приступ информацијама (Medvetz 2012).

Донаторска помоћ Западном Балкану је скоро искључиво усмерена подршци процеса европских интеграција. Донаторску интервенцију у региону треба схватити као политички напор у помоћи на европском путу, а не као дугорочни развојни пројекат. У овом контексту, развој цивилног друштва није приоритет донатора. Организације цивилног друштва се доживљавају као средства за постизање специфичних циљева, као што је промоција европских норми и вредности. Из перспективе донатора, грађанско друштво је засновано на пројектима који могу брзо одговорити на њихове потребе које се стално мењају и идеалан је инструмент за остваривање њихове мисије. Стога не треба очекивати да ће донатори бити усмерени на

развој цивилног друштва у региону. Донатори треба да препознају потребу даљег развоја цивилног друштва на Западном Балкану. Поред тога што је инструмент за изградњу доброг управљања, помоћ цивилног друштва треба поново да се успостави као механизам за унапређење и заштиту демократије, али и људских права у региону.

ЛИТЕРАТУРА

Abb, Pascale. 2015. „China’s Foreign Policy Think Tanks: institutional evolution and changing roles”. *Journal of Contemporary China*, 24(93): 531-553.

Abelson, Donald E., Evert A. Lindquist. 2017. „Think Tanks in North America”. In: *Think Tanks and Civil Societies* (eds. James G. McGann and Kent R. Weaver). New York: Routledge.

Abelson, Donald E. 2002. „Think Tanks and U.S. Foreign Policy: An Historical View”. *US Foreign Policy Agenda*, 7(3): 9-12.

Aliyev, Huseyn. 2016. „Assessing the European Union’s assistance to civil society in its eastern neighborhood: Lessons from the south Caucasus”. *Journal of Contemporary European Studies*, 24 (1): 42–60.

Balkan Civil Society Development Network. 2014. *Donor strategies and practices for supporting civil society in the Western Balkans*. Skopje.

Block, Fred. 2013. „Think tanks, free market academics, and the triumph of the right”. *Theory and society*, 42(6), 647-651.

Burton, Paul. 2006. „Modernising the policy process: making policy research more significant”. *Policy Studies*, 27(3): 173–195.

Buldioski, Goran. 2013. „Supporting think tanks: From core and institutional support to organizational development grants”. <https://onthinktanks.org/articles/supporting-think-tanks-series-from-core-and-institutional-support-to-organizational-development-grants>.

Brzezinski, Zbigniew. 1970. *Between Two Ages: America’s Role in the Technetronic Era*. New York: Viking Press.

- Day, J. Alan. 2017. „Think Tanks in Western Europe”. In: *Think Tanks and Civil Societies* (eds. James G. McGann and Kent R. Weaver), 90-116. New York: Routledge.
- Feulner, Edwin. 2017. „The Heritage Foundation”. In: *Think Tanks and Civil Societies* (eds. James G. McGann and Kent R. Weaver), 67-85. New York: Routledge.
- Fukuyama, Francis. 2012. „The Future of History. Can Liberal Democracy Survive the Decline of the Middle Class?”. *Foreign Affairs*, January/February 2012.
- Galushko, Vlad and Masha Djordjevic. 2018. „Policy and Society, Think tanks and ‘policy hybrids’ in the Western Balkans and post-soviet space”. *Policy and Society*, 37 (2): 206–221.
- Green, F. Jessica. 2010. „Private Standards in the Climate Regime: The Greenhouse Gas Protocol”. *Business and Politics*, 12(3): 1-39.
- Howard, Ivana. 2011. *Mistakes donors make: Civil society and democracy assistance in the Balkans*. Belgrade: Heartefact Fund.
- Kostić, Roland. 2014. „Transnational think-tanks: Foot soldiers in the battlefield of ideas? Examining the role of the ICG in Bosnia and Herzegovina, 2000–01”. *Third World Quarterly*, 35(4), 634–651.
- Krastev, Ivan. 2017. „The Liberal Estate: Reflections on the Politics of Think Tanks in Central and Eastern Europe”. In: *Think Tanks and Civil Societies* (eds. James G. McGann and Kent R. Weaver), 120-145. New York: Routledge.
- Koncz, Katalin. 2005. *NGO sustainability in Central Europe: Helping civil society survive*. Budapest: Open Society Institute.
- Lutsevych, Orysia. 2013. *How to Finish a Revolution: Civil Society and Democracy in Georgia, Moldova and Ukraine*. London: Chatham House.
- Mahmood, Ahmad and Qadar Bakhsh Baloch. 2011. „Behind the scene: The Contributions of Think Tanks in U.S. Policy-Making”. *The Dialogue*, II, No.2: 99-120.
- McGann, James and Kent R. Weaver. 2017. „Think Tanks and Civil Societies in a Time of Change”. In: *Think Tanks and Civil*

- Societies* (eds. James G. McGann and Kent R. Weaver), 1-36. New York: Routledge.
- Medvetz, Thomas. 2012. „Murky Power: ‘Think Tanks’ as Boundary Organisation”. In: *Research in the Sociology of Organizations* (eds. David Courpasson, Damin Golshorki and Jeffiy J. Sallaz), 113-133. UK: Emerald Group Publishing.
- Mosca, Gaetano. 1949. *Teorica dei governi e governo parlamentare*. Palermo: Amenta Editore.
- Nye, Joseph. 1990. „Soft Power“. *Foreign Policy*, No. 80, Autumn.
- Naj, Džordž. 2006. *Kako razumevati međunarodne sukobe*. Beograd: Stubovi kulture.
- Soros, Georg. 2011. *My philanthropy*. The New York Review of Books. http://www.georgesoros.com/essays/my_philanthropy/.
- Stone, Diane. 2008. „Transnational philanthropy, policy transfer networks and the Open Society Institute“. *Garnet Working Paper*, 41/08. The University of Warwick. <https://www.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csgr/garnet/working-papers/4108.pdf>.
- Stone, Diane. 2013. *Knowledge actors and transnational governance: The private-public policy nexus in the global agora*. London: Palgrave Macmillan.
- Stone Diane and Stella Ladi. 2017. „Policy Analysis & Think Tanks“. In: *Comparative Perspective*, (eds. Marleen Brans, Iris Geva-May and Michael Howlett). Handbook on Comparative Policy Analysis, Routledge.
- Станковић Пејновић, Весна. 2014. „Мека моћ владара новог доба“. *Српска политичка мисао*, 3/2014, 21 (45):111-133.
- Talbott, Strobe. 2002. „The Brookings Institution: How A Think Tank Works“. *US Foreign Policy Agenda*, 7(3): 19-21.
- Trudeau, Helene, Isabelle Duplessis, Suzanne Lalonde, Thijs van de Graaf, Ferdi De Ville, Kate O’Neill, Charles Roger et al. 2013. „Insights From Global Environmental Governance“. *International Studies Review*, 15, no. 4: 562-589.

Wedel, Janine R., Shadow Elite. 2009. *How the World's New Power Brokers Undermine Democracy, Government, and the Free Market*. New York: Basic Books.

Weilemann, Peter R. 2017. „Experiences of a Multidimensional Think Tank: The Konrad-Adenauer-Stiftung”. In: *Think Tanks and Civil Societies* (eds. James G. McGann and Kent R. Weaver), 134-153. New York: Routledge.

<https://www.brookings.edu>.

<https://www.cfr.org>.

<https://www.heritage.org>.

<https://www.rand.org>.

<https://carnegieendowment.org>.

<https://www.atlanticcouncil.org>.

<https://www.hoover.org>.

<https://www.aspeninstitute.org>.

<https://www.crisisgroup.org>.

<https://www.gmfus.org>.

<http://www.fes.de/de>.

<http://www.evropa.gov.rs/Evropa/PublicS>.

Vesna Stanković Pejnović^{3*}

Institute for Political Studies

Jelena Vujanović^{4}**

Institute for Political Studies

ANALYTICAL CENTERS AS A FACTOR IN THE FORMATION OF PUBLIC POLICIES

Resume

Think tanks are interest groups that pursue research and analysis to advance a set of values or ideas, often through political action and policy change, as well as through cultural and social influence. Most think tanks share a common objective of shaping and molding public opinion and public policy. Globally data collection and analysis are no longer the privilege of state agencies and academia. Instead, non-state actors such as regional and transnational think tanks are often at the forefront of delivering up-to-date information and analysis regarding conflicts and peace-building interventions.

Think tank's work in applying knowledge to policy problems is complemented by organizational strategies to develop advisory ties to government, industry or the public as brokers of policy analysis. Think tanks in central and eastern Europe is essentially different from that of their American forerunners. In Eastern Europe, they represent a new strategy for maintaining the liberal agenda.

* E-mail: vesna.stankovic.pejnovic@gmail.com.

** E-mail: jelena.vujanovic@pokreni.rs.

Donor aid to analytical centers in the Western Balkans is mostly aimed at supporting the processes of European integration, but also civil society as a whole. Think tanks in Serbia are focused on building democratic institutions and the process of Europeanization, normative change of social values, but also respect for the human rights and minority rights.

Key words: *think-thanks, advisory links, organizational strategies, America, Europe, Serbia.*
